

„Nové okresy“ ve světle reformy veřejné správy

TOMÁŠ BURDA

ABSTRAKT: Práce stručně nastiňuje vývoj správy na území Česka, zachycuje různé úhly pohledu na tento vývoj (historický, geografický, právní a politický). Hlavní její náplní je přehled vývoje veřejné správy po roce 1990 a především druhá fáze reformy veřejné správy spojená se zánikem okresních úřadů a vytvořením správních obvodů obcí s rozšířenou působností (tzv. obce III. typu nebo „malé okresy“). Ukazuje se historickogeografická setrvačnost a podobnost nového uspořádání Česka s administrativním rozdělením, které bylo v platnosti již v letech 1949–1960. V grafických přílohách je zobrazena hustota zalidnění podle starých a nových územních jednotek, a tak naznačena větší perifernost především pohraničních oblastí i zárodky vzniku nových periferií uvnitř území Česka.

KLÍČOVÁ SLOVA: reforma veřejné správy – obce s rozšířenou působností – kraje – hustota zalidnění.

Děkuji doc. Ivanu Bičíkovi za inspiraci a rady, kterých se mi od něj dostalo.

Poděkování patří Grantové agentuře ČR a řešitelům grantu č. 403/03/1369 „Periferní oblasti Česka jako součást polarizace prostoru v souvislostech evropské integrace“, kteří mi takto umožnili zapojit se do diskuse vztahu perifernosti a administrativního vymezení.

Úvod – transformace veřejné správy

Dovršení druhé fáze reformy státní správy znamená po více jak 150 letech vývoje vymazání pojmu *okres* ze slovníku státní správy. Nově utvořených 205 jednotek získalo oficiální název „obvody obcí s rozšířenou působností“, v praxi se však nadále užívá označení „okresy“ nebo „malé okresy“ pro rozlišení od jednotek, které byly základem státní správy v letech 1960–2002. I funkce, které tyto jednotky mají plnit, jsou podobné těm, které plnily ještě v loňském roce okresy, potažmo jejich okresní úřady. Ke dni 1. 1. 2003 tak došlo k výrazné změně na poli státní správy, a to ke změně daleko významnější než při zřízení krajů o 3 roky dříve. Je to změna především pro občana, protože běžná agenda, za kterou musel jezdit do sídla okresu, se mu v mnoha případech přiblížila až o několik desítek kilometrů. Na druhou stranu některé složitější agendy přešly na krajské úřady, a staly se tak pro většinu obyvatel

obtížněji dostupnými. Teprve praxe ukáže, zda převáží výhody či nevýhody. Zaměříme se na to, co vzniku těchto „malých okresů“ předcházelo a zda tyto správní jednotky jsou novinkou v historii správy, anebo jestli toto rozdělení jen kopíruje některá členění předchozí.

Různé pohledy na vývoj a reformy správy

Na problematiku správy lze pohlížet z mnoha různých směrů pohledu i z hlediska mnoha vědních oborů. Vývoji státní správy v celém období historie českého státu se věnují především historikové správy. K nejvýznamnějším pracím, které shrnují celou problematiku státní správy a samosprávy před rokem 1945, patří díla historika J. Janáka (1971). Všechny tyto práce vyčerpávajícím způsobem popisují vznik, trvání i zánik jednotlivých typů správy na území Česka ve všech oblastech života. Věnují se tak nejen státní správě a samosprávě, ale i organizaci soudnictví, církevního života, vojenství apod. K dalším pracím věnujícím se jednotlivým obdobím vývoje správy patří např. práce historiků P. Matese a K. Schelleho (1986) nebo práce autorů J. Mocka a V. Žáčka (1958) věnující se především pramenům z historie správy do zániku krajů v roce 1868. Nejstaršímu období před postátněním státní správy se věnoval i B. Rieger (1889). Problematiku vzniku a fungování správních jednotek mezi roky 1850–1868 pak popsal F. Roubík ve sbornících Archívu ministerstva vnitra (např. Roubík 1938, 1939). V roce 1966 vyšla práce kolektivu autorů věnující se fungování a vývoji správy na Moravě po roce 1848 (Územně správní vývoj státnictví... 1966). Nověji se problematice především krajského a župního členění v první polovině 20. století věnuje V. Vošický (nepublikováno). Velmi málo je pak zpracována problematika fungování krajů a krajských národních výborů v letech 1949–1990. Jednou z výjimek je článek J. Krčové na téma historie KNV v Plzni (Krčmová 1995).

Geografové se na rozdíl od historiků věnují především současným problémům fungování správy a především pak návrhům na změnu dosavadního uspořádání. Jejich práce pak často nacházejí odezvu v uskutečňování reform, kde je na jejich argumenty brán tu menší tu větší zřetel. Významný podíl na koncepci krajského členění po roce 1949 měl J. Korčák, který se touto problematikou zabýval již od 30. let. Také poslední reforma je zpracovávána za aktivní účasti předních českých geografů, nejvíce se této otázce věnuje M. Hampl, především v práci M. Hampl, V. Gardavský, K. Kühnl (1987), nověji např. spolu s J. Müllerem podává sociálně geografickou regionalizaci Česka (Hampl, Müller 1996).

Samotný proces schvalování nového fungování správy je v konečné fázi v rukou právních odborníků a specialistů na správu z ministerstva vnitra a dalších orgánů státní správy. Projevuje se zde i vliv jednotlivých regionů, převládá lobování za to, aby se určité město stalo centrem nově vzniklé správní jednotky. Již při vzniku prvních moderních krajů v roce 1850 docházelo k podobným pokusům a při práci na přípravě župního zákona přerostly tyto požadavky až v demonstrace za podporu požadavků jednotlivých měst (Jičín, Znojmo, viz Peroutka 2003). Při určování nových jednotek pak kromě objektivních geografických, dopravních, hospodářských a dalších důvodů, hrají roli také důvody subjektivní, a to do jisté míry i při současně prováděné reformě. Největší penzum informací k průběhu reformy veřejné správy můžeme najít v parlamentních tiscích, v zákonech a vyhláškách vztahujících se k dané reformě. Pro poslední správní reformu najdeme dostatek informací také na internetových stránkách ministerstva vnitra v sekci reforma státní správy (www.mvcr.cz).

Reforma veřejné správy

Poslední reforma správy u nás probíhala v kontextu změn ve státech, které stejně jako Česká republika zdědily svůj správní systém z doby totalitního zřízení, a byly tak nuceny upravit nejen fungování jednotlivých jednotek, ale také jejich velikost a počet. Jako první se tato změna odehrála na samém počátku 90. let minulého století na území bývalé NDR, kde místo dosavadních krajů vzniklo 6 spolkových zemí s vnitřním členěním a pravomocemi stejnými jako na území dosavadní Spolkové republiky Německo. Tyto nové vzniklé jednotky (Sasko, Sasko-Anhaltsko, Duryňsko, Braniborsko, Meklenbursko a Berlín) převzaly již existující právní rámec. V Polsku došlo ke změně územního uspořádání po bouřlivých diskusích v odborné a laické veřejnosti v polovině 90. let, kdy počet dosavadních více jak 30 vojvodství byl regulován na 16 a změny nastaly i na úrovni powjatů (odpovídající okresům) a gmin, na úrovni vojvodství byla posílena role samosprávy. Na Slovensku se pak ze změny správního členění stala především otázka politická a od roku 1997 zde funguje 8 nových krajů, když zde na rozdíl od Polska a bývalé NDR došlo ke zvětšení počtu jednotek, a to dost radikálně. Problémem zůstává nevhodnost tohoto členění i chybějící samospráva v těchto nově vzniklých jednotkách, připravují se výrazné změny dosavadního stavu. V kontextu těchto procesů proběhla reforma u nás nejpozději, až na konci 90. let, i když přípravy a prakticky první kroky k jejímu spuštění nastaly již na jejich počátku. Po zrušení Krajských národních výborů v listopadu 1990 (nikoli krajů) byla jejich kompetence převedena na ministerstva a okresní úřady (vzniklé z okresních národních výborů). Pro základní výkon státní správy pak vzniklo 387 pověřených obecních úřadů, jejichž obvody, i když v rámci stávajících 75 okresů, respektovaly přirozené spádové regiony a geografické podmínky. V rámci rozsáhlých diskusí o počet správních jednotek se dlouho zapomínalo na určení a rozdělení kompetencí a v podstatě i na to, jak bude státní správa i samospráva fungovat po ustanovení vyšších územně samosprávních celků. Již ústava České republiky stanovila v hlavě 7 ústavního zákona 1/1993 Sbírky, že základními samosprávnými celky jsou obce a vyššími územně správními celky jsou země nebo kraje¹. Záhy však převládá zájem urychlit spíše ekonomickou reformu na úkor reformy správní. V poslanecké sněmovně byla zřízena parlamentní komise pro reformu veřejné správy a při vládě byl zřízen úřad pro legislativu a veřejnou správu (zrušen byl v roce 1996).

Mezitím probíhaly spory o nová sídla okresních úřadů, protože dlouhých 10 let byly v Česku prakticky pouze dvě úrovně státní správy – centrální a pak okresní. V rámci rozšíření počtu okresů padaly návrhy na zvýšení jejich počtu v řádu desítek (většinou to byla sídla okresů před rokem 1960). K 1. 1. 1996 byl zřízen pouze jediný okres Jeseník, který vznikl oddělením Jesenicka od okresu Šumperk a z části okresu Bruntál (Zlaté Hory a okolí). Zde rozhodovaly především geografické faktory, protože toto území leží za hradbou hor Hrubého Jeseníku a dopravní dostupnost je výrazně komplikovaná. Náklady na zřízení nového okresu přesáhla jednu miliardu korun a to byl silný argument proti dalšímu zvyšování počtu okresů a také impuls k dokončení první fáze reformy státní správy.

¹ Q. názvu měly rozhodnout teprve zastupitelstva nově vzniklých celků.

Vznik samosprávných krajů

Po počátečních návrzích na návrat k zemskému uspořádání či ponechání správy a samosprávy ve dvoustupňovém modelu (stát – okresy, resp. parlament – obce), bylo rozhodnuto o zavedení mezičlánku na krajské úrovni. V polovině 90. let šlo především o stanovení počtu těchto jednotek, diskutovaly se dvě základní varianty (Hampel 1996). První z nich byla modifikace členění z let 1990 se vznikem regionu Střední Morava, druhou pak zřízení 14 krajů: Praha, Středočeský, Budějovický, Plzeňský, Karlovarský, Ústecký, Liberecký, Královohradecký, Pardubický, Jihlavský, Brněnský, Zlínský, Olomoucký a Ostravský, tedy varianta velmi podobné té, která fungovala v letech 1949–1960. V obou variantách se původně počítalo s dělením několika stávajících okresů (Šluknovsko k Libereckému kraji, Dačicko k Jihlavskému, rozdělení Bruntálska mezi Olomoucký a Ostravský kraj (v obou variantách), rozdělení okresů Hodonín a Vsetín mezi Zlínským a Brněnským resp. Ostravským krajem. V roce 1994 vláda předložila poslancům návrh na zřízení dokonce 17 vyšších územněsprávních celků (VÚSC), ale jednání skončila na mrtvém bodě. Zvažovala se také varianta s 12 (resp. 13) celky (bez Jihlavského kraje) a také případná podoba Jihlavského kraje. Původně byl navrhován díky menšímu mezoregionálnímu významu Jihlavy pouze na území okresů Jihlava, Havlíčkův Brod a Pelhřimov (případně Dačicko), nakonec zvítězila „větší varianta“ i s okresy Třebíč a Žďár nad Sázavou, především se snahou posílit postavení Jihlavy a doplnit tak systém meziregionálních středisek a zároveň pomoci hospodářsky slabšímu regionu Vysočiny. Vymezení tohoto kraje zůstává jedním z největších problémů současného správního členění. Odstředivé tendence okrajových částí kraje, které přirozeně spádují k jiným meziregionálním centrům jsou velké (Bitešsko a Velkomeziříčsko k Brnu, Pacovsko k Českým Budějovicím, Chotěbořsko k Pardubicím). Naopak se projevují, i když v menší míře, tendence připojení části Dačicka a Slavonicka a také nejzápadnějšího cípu Znojemska k dnešnímu kraji Vysočina.

V prosinci roku 1997 bylo konečně ústavním zákonem č. 347/1997 Sb. o Vzniku Vyšších územně právních celků schváleno 13 nových krajů a samostatně pak hlavní město Praha² s tím, že se nedělí území dosavadních okresů. Přirozené tendence k přesunům z kraje do kraje tak existují i jinde, především v blízkosti historické zemské hranice. Kromě již zmínovaného kraje Vysočina se tyto požadavky projevují také na rozhraní krajů Pardubického a Olomouckého. Jedná se o Svitavsko, Moravskotřebovsko a okolí Jevíčka. Další problematickou oblastí je pak Šluknovský výběžek, a to díky přirozené spádovosti spíše do Libereckého kraje. Menší přesuny jsou požadovány i v jiných oblastech. V poslední době spolu se „zánikem“ okresů však tyto snahy utichají a i v několika místních referendech o této otázce dopadlo se střídavými úspěchy (na Velkobitešsku pro oddělení naopak na Chotěbořsku pro setrvání v kraji Vysočina). Souvisí to zřejmě také s poměrně dobrou pozicí, kterou si kraje získaly za více jak 3 roky svého fungování i jako nástroj samosprávy často v opozici proti ústředním institucím na obranu zájmů regionu.

Kraje vznikly k 1. 1. 2000 a volby do krajských zastupitelstev proběhly na podzim roku 2000, po nich začaly kraje od 1. 1. 2001 pracovat. Výsledky prvních voleb (i přes nižší účast) potvrdily rozdíl mezi politických preferencí na úrovni státní a krajské, významnou část

² V rámci diskusí v poslanecké sněmovně byly navrhovány i varianty 9, 11 a 13 VÚSC.

hlasů získali nezávislí kandidáti a osobnosti regionálního života. Již dnes se ukazuje, že samosprávné kraje budou hrát stále významnější roli.

Druhá fáze reformy územní správy

Hlavním úkolem druhé fáze územní správy, která byla nastartována v roce 1998, bylo přenesení výkonu státní správy z okresních úřadů jednak na kraje, ale především na nově vytvořené jednotky státní správy, které měly lépe vyhovovat potřebám života než stávající okresy. Na ministerstvu vnitra byl zřízen úsek pro reformu veřejné správy. V roce 2000 byl pak schválen balík zákonů k veřejné správě a mimo jiné jimi byla připravena půda pro zrušení okresních úřadů a zřízení obcí s pověřením III. stupně. Šlo především o počet a velikost těchto jednotek, které měly mít minimálně 10 000 obyvatel, určitou minimální rozlohu a svůj spádový region. Tato kritéria doplňovala další. První návrh na vytvoření 179 jednotek vyvolal mezi odborníky, zástupci samosprávy i laickou veřejností velké diskuse. Autoři tohoto návrhu použili zcela nevhodné postupy nerespektující geografické podmínky (členitost terénu, dopravní dostupnost apod.) i přirozenou spádovost a již vytvořené neformální regiony o historických regionech ani nemluvě. Problémem byl i počet jednotek a řada měst (především sídel okresů z let 1949–1960, ale i dalších) se cítila opomenuta a snažila se docílit rozšíření jejich počtu. Druhý návrh, který akceptoval také stávající krajské členění (jedna z podmínek zadání), byl vypracován za účasti předních geografů z PřF UK i dalších pracovišť a již daleko lépe vyhovoval požadavkům státní správy i obcí. Tento návrh pak byl vzat jako základ zákona č. 314/2002 Sb. o stanovení obcí s pověřeným úřadem a vyhlášky MV č. 388/2002 Sb., která stanovila správní obvody těchto obcí. Díky snaze řady měst, jejich zástupců v parlamentu i lobování krajů a také pro přiblížení výkonu státní správy občanům, bylo při projednávání zákona v parlamentu rozhodnuto o rozšíření počtu jednotek na konečných 205. Tak se do seznamu dostala např. jihočeská Blatná a Týn nad Vltavou, Králíky v Pardubickém kraji (nejméně obyvatel obvodu, pouhých 9, 5 tisíce) nebo Bystřice nad Perštejnem v kraji Vysočina.

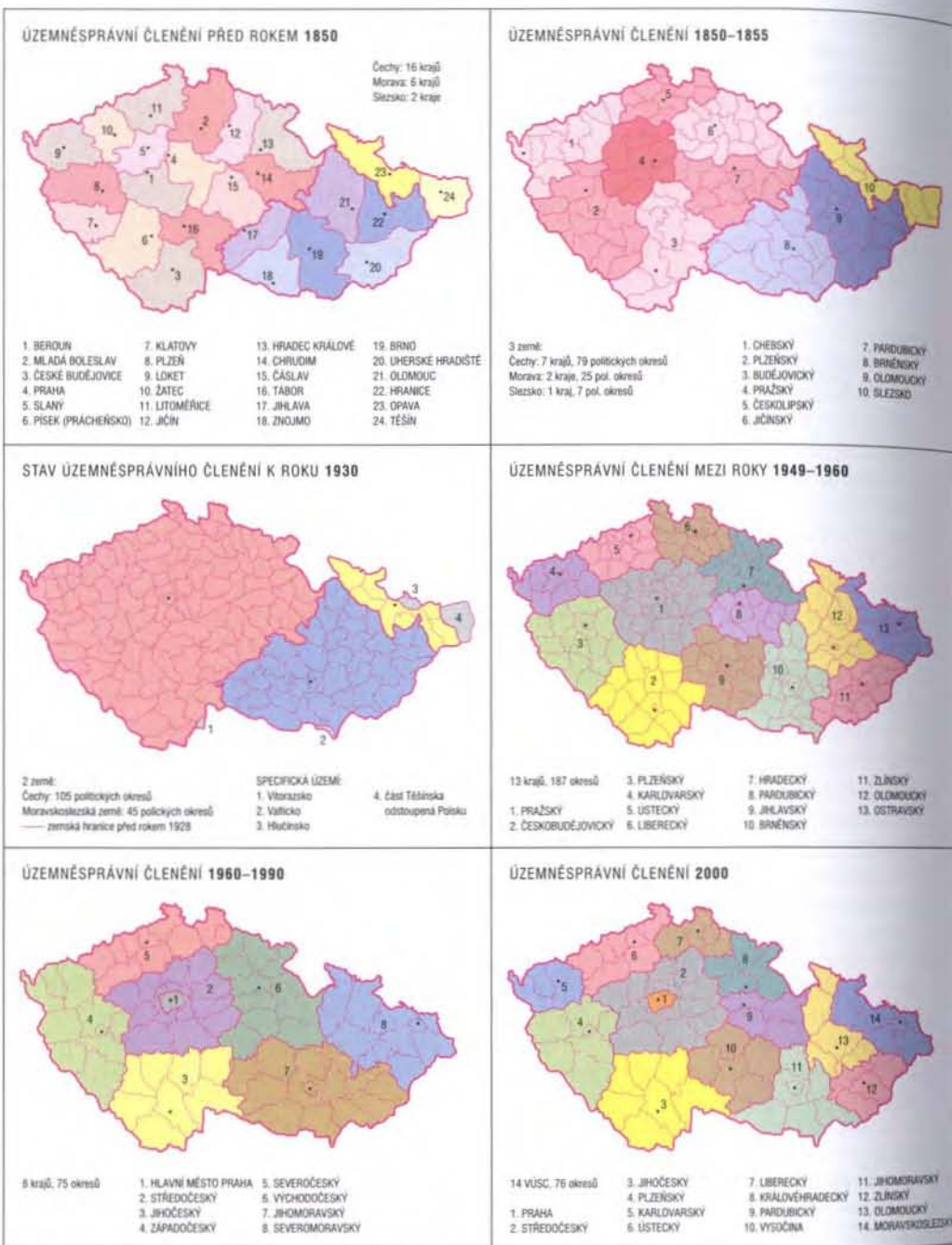
Obvody obecních úřadů s rozšířenou působností

Zánikem okresních úřadů a tím i článku státní správy na této úrovni, vznikly nové jednotky, které by měly lépe vyhovovat všem zúčastněným. Podívejme se nyní blíže na tyto nově vzniklé územní jednotky. V průměru připadají na jeden bývalý okres necelá tři sídla „malých okresů“. Extrémem jsou městské okresy Brno-město, Ostrava a Plzeň-město, které se celé přetransformovaly do jednoho obvodu úřadu s rozšířenou působností s tím, že k Plzni byly pro výkon státní správy připojeny 4 obce z okresu Plzeň-sever a 12 obcí z okresu Plzeň-jih a k Ostravě bylo k ní připojeno ještě dalších 4 obce z okresu Frýdek-Místek, 4 z okresu Nový Jičín a 1 z okresu Opava. Podobně se také okres Jeseník přetransformoval na obvod pověřeného obecního úřadu Jeseník. Naopak na území okresu Brno-venkov má sídlo 6 nových jednotek (Ivančice, Kuřim, Rosice, Šlapanice, Tišnov a Židlochovice) a 2 obce byly přiřčeny k Pohořelcům (bývalý okres Břeclav). 6 „malých okresů“ vzniklo také na území okresu Ústí nad Orlicí (Ústí nad Orlicí, Česká Třebová, Králíky, Lanškroun, Vysoké Mýto,

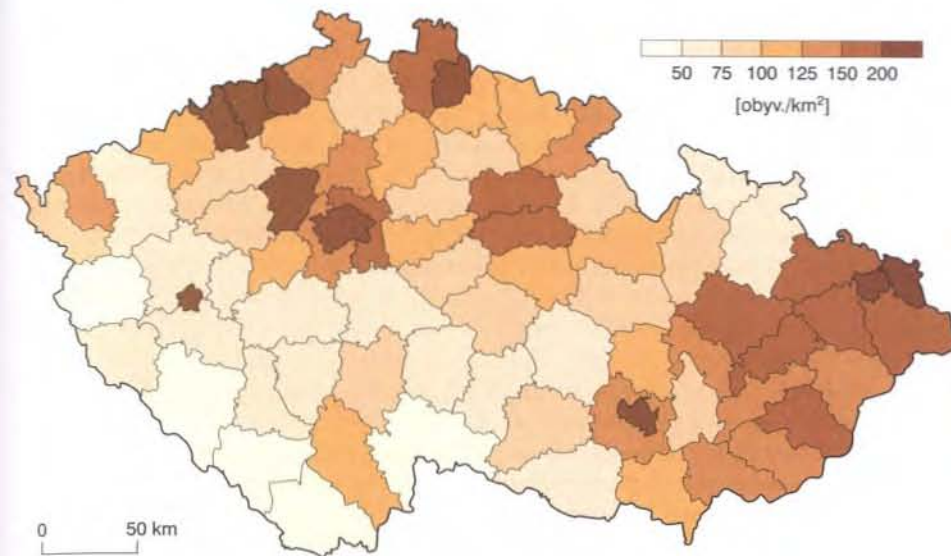
Žamberk) a 3 obce byly přiřčeny k Litomyšli (bývalý okres Svitavy), 5 pak na území bývalých okresů Zlín a Nový Jičín. Do celkem 8 obvodů obecních úřadů s rozšířenou pravomocí byl rozdělen okres Frýdek-Místek (jsou to Frýdek-Místek, Frýdlant nad Ostravicí, Jablunkov, Třinec a se sídly mimo území okresu pak Český Těšín, Frenštát pod Radhoštěm, Havířov a Ostrava). Vzhledem k tomu, že nově vzniklé jednotky by měly respektovat přirozenou spádovost a měly by zahrnovat již existující mikroregiony, je patrné, že okresy vytvořené v roce 1960 dnešním potřebám nevyhovují. Sídla i obvody „malých okresů“ ve velké většině odpovídají stavu, který existoval v letech 1949–1960 (stejně jako u krajů). Počet jednotek je o něco vyšší (187 oproti dnešním 205), průměrná velikost „malých okresů“ je téměř 383 km² proti 421 km² před rokem 1960 a 1 038 km² před poslední reformou. Celkový počet 205 (i s Prahou v podstatě 206) je pak nejvyšší v historii, pomíneme-li období 1855–1868, kdy bylo tzv. smíšených okresů spojujících v sobě výkon státní i soudní správy 311. Všechna sídla okresních úřadů se stala i sídly obecních úřadů s rozšířenou pravomocí a platí to i téměř beze zbytku o sídlech okresních národních výborů před rokem 1960. Pouze u 7 měst (okolo 4 %) k tomu nedošlo, především díky vývoji v posledních 40 letech (většinou jako pokračování starších trendů), rozvojem průmyslu a tím i růstu počtu obyvatel nového sídla a postupná stagnace a pokles obyvatel bývalého sídla mnohdy i politického okresu, devastace tradiční sídelní struktury v pohraničních oblastech. Jedná se o Toužim v Karlovarském kraji (pokračování poklesu obyvatelstva a ztráta významu Toužimi jako mikroregionálního centra), Duchcov v Ústeckém kraji, Doksy (malý význam pro dojíždku v okolí, posíleny byly vazby mikroregionu na Českou Lípou, již v roce 1949 se jednalo o politické rozhodnutí dát sídlo okresu do Doks a ne do Dubé, silná vnitřní periferie díky blízkosti vojenského prostoru Ralsko), Nové Strašecí ve Středočeském kraji, Ledec nad Sázavou a Třešť v kraji Vysočina (v obou případech přešla správní funkce na blízké město Světlou nad Sázavou resp. Telč) a Kojetín v Olomouckém kraji³.

Problémem veřejné správy i po dovršení druhé fáze její reformy zůstává její roztržitost. Většina úkolů státní správy sice přešla na úřady obcí s rozšířenou působností nebo na kraje, ale stále v některých agendách působí pověřené obecní úřady (II. stupeň) a především velká část dalších je dělena ještě v rámci starých okresů (Policie, soudnictví aj.) a dokonce (jako krajské soudy) v rámci obvodů krajů fungujících před rokem 1990. Podnikají se kroky k odstranění tohoto dvojkolejného stavu (zřízení krajského soudu v každém současném krajském městě), ale část správy zůstane dělena v jiných jednotkách než jsou kraje a obvody obecních úřadů s rozšířenou působností. Problémy to bude přinášet při komunikaci správních orgánů navzájem i pro občana, který místo jedné cesty za svými záležitostmi do bývalého okresního města bude muset při komplikovanějším úkonu cestovat do sídla „malého okresu“, bývalého okresu (soud, Policie, státní zastupitelství ap.) a někdy dokonce i do města krajského. Přesto je vytvoření „malých okresů“ zásadním krokem reformy veřejné správy na poli státní správy, v některých bodech, především ve vztahu k občanovi, významnějším než počátek fungování krajů.

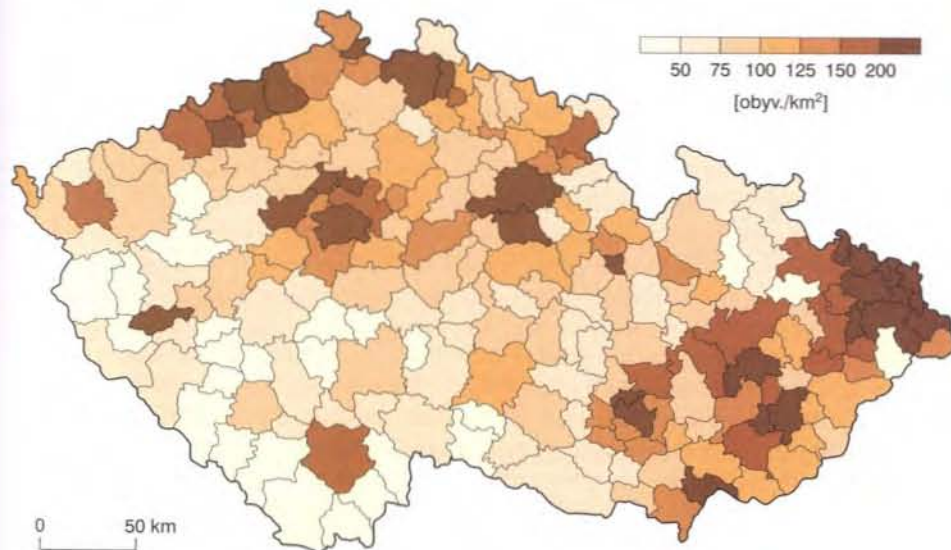
³ Největší změny – odsun Němců a následně nedosídlení především na západě republiky – se projevily již v roce 1949 (došlo tehdy ke zvýšení počtu okresů ze 150 na 187, ale okresními městy se nestala sídla politických okresů Jáchymov, Loket, Nejedek, Planá v Karlovarském kraji, Teplá, Kralovice v Plzeňském kraji, Přisečnice a Varnsdorf v Ústeckém kraji, Dubá a Jablonné v Podještědí v Libereckém kraji a Moravský Beřoun v Moravskoslezském kraji).

Obr. 1 – Vývoj územně správního členění Česka

Obr. 2 – Hustota zalidnění podle okresů (počet obyvatel na km², rok 2001)

Obr. 3 – Hustota zalidnění podle obvodů obcí s rozšířenou působností, tzv. „malých okresů“ (počet obyvatel na km², rok 2001)

Proměny mapy hustoty osídlení Česka

Nové správní dělení Česka je pak příležitostí pro geografů a pro historické geografů příležitostí porovnání stávajících územních jednotek s těmi předcházejícími. Český statistický úřad neprovádí prozatím cílený sběr dat za nové jednotky a k výsledným číslům se lze dopracovat přes data za jednotlivé obce. K dispozici jsou především základní geografická data jako počet obyvatel a hustota zalidnění. Když srovnáme mapy hustoty zalidnění podle okresů (obr. 2) a podle obvodů obcí s rozšířenou působností „malých okresů“ (obr. 3) vidíme, že tyto jednotky, kde byla sídla okresů, mají větší hustotu zalidnění než ostatní jednotky na území bývalého okresu (zvláště zřetelné v oblasti jihovýchodní Moravy). Ze srovnání obou map je patrná oblast nízké hustoty zalidnění zejména v jihozápadní části Česka při hranicích s Německem a Rakouskem. Oblast velmi nízké hustoty zalidnění je „protažena“ i dále do vnitřní periferie Česka na rozhraní Středočeského a Jihočeského kraje (Voticko, Sedlčansko, Vlašimsko), ale v menší míře i na rozhraní tohoto kraje a kraje Královhradeckého (Poděbradsko, Novobydžovsko, Jičínsko). Při porovnání dalších údajů (nezaměstnanost, průměrná mzda, dopravní obslužnost) by se měla perifernost těchto území potvrdit (Marada 2001). Zřetelné jsou pak vidět periferie ve výběžcích území Česka (Varnsdorfsko a Broumovsko). Naopak v mapě se ukazují velmi silně zalidněné oblasti v oblasti severně a západně od Prahy (větší města Kladno, Mělník i vliv suburbanizace v okolí hlavního města). Vysoká hustota zalidnění je také pod Krušnými horami od Chomutova po Ústí nad Labem. Výrazně se také projevují aglomerovaná území Liberecka a Jablonecka, Hradecko-pardubické aglomerace, daleko výrazněji vystupuje oblast Ostravské aglomerace. Ukazuje se také jádro hustě osídleného prostoru na střední Moravě mezi Olomoucí a Zlínem.

Budoucí role „malých okresů“ ve veřejné správě

Je nesporné že teprve dovršením druhé fáze veřejné správy byly vytvořeny předpoklady pro její další rozvoj a snad bylo skončováno s dědictvím totalitního vývoje, který v této oblasti přežíval v podobě velkých okresů vytvořených v roce 1960. Co se týče vymezení „malých okresů“ lze konstatovat, že většinou odpovídají přirozeným mikroregionům s centrem a zázemím, problémem někde zůstává rozdělení krajskou hranicí. Jejich počet a naprostá většina sídel pak koresponduje se stavem v letech 1949–1960 (stejně jako je tomu na úrovni krajů) s výjimkami, které si vynutil vývoj v uplynulých 40 letech i další trendy z období předcházejícího. Z hlediska státní správy pak došlo prakticky ke zrušení jejího nejnižšího článku – okresních úřadů – a přenesení jejich pravomocí na krajské úřady, ale především na úřady obcí s rozšířenou působností. Starostové a primátoři měst se tak dostali do situace, kdy jsou odpovědní nejen zastupitelstvu a voličům, ale musí ze zákona plnit i některé úkoly státní správy, které do konce roku 2002 vykonával přednosta okresního úřadu. Skloubení výkonu státní správy a samosprávy a jejich vzájemné oddělení pak budou asi největším „oríškem“ především pro menší města. Řada měst, která se nestala sídly „malých okresů“ pak projevuje obavy o další budoucnost některých úřadů v místě (snahy o rušení malých finančních úřadů se již projeví) a i o fungování spolupráce s úřadem s rozšířenou působností. Nej-

bližší vývoj ukáže odpovědi na tyto otázky a i to, zda se nový systém osvědčí v každodenní praxi a ulehčí především občanům styk s úřady, což jak tvůrčí reformy zdůrazňují je, kromě zefektivnění a zlevnění fungování správy, i jejím hlavním cílem.

Literatura

- HAMPL, M. (1996): Transformační procesy a předpoklady dalšího vývoje systému osídlení. In: Hampl, M. a kol.: Geografická organizace společnosti a transformační procesy v České republice. PpF UK, Praha, s. 91–118.
- HAMPL, M., KÜHNEL, K., GARDAVSKÝ, V. (1987): Regionální struktura a vývoj systému osídlení ČSR. Univerzita Karlova, Praha, 255 s., 4 mapové přílohy.
- HAMPL, M., MÜLLER, J. (1996): Komplexní organizace systému osídlení. In: Hampl, M. a kol.: Geografická organizace společnosti a transformační procesy v České republice. PpF UK, Praha, s. 53–90.
- JANÁK, J. (1967): Vývoj správy v českých zemích v epoše kapitalismu. I a II. SPN, Praha.
- JANÁK, J., HLEDÍKOVÁ, Z. (1989): Dějiny správy v českých zemích do roku 1945. SPN, Praha, 520 s., 17 mapových příloh.
- KRYČOVÁ, J. (1995): Příspěvek k historii KNV v Plzni. Západočeský historický sborník, Plzeň – 700 let krajské metropole. Západočeské muzeum v Plzni, Plzeň, s. 43–52.
- MARADA, M. (2001): Využití statistické analýzy k vymezení periferních oblastí Česka. Geografie – Sborník ČGS, 106, č. 1, ČGS, Praha, s. 12–25.
- MATES, P., SCHELLE, K. (1986): Vznik Moravskoslezské země v roce 1927. ČMM, 105, Brno, s. 241–251.
- MOCEK, J., ŽÁČEK, V. (1958): Krajská správa v českých zemích a její archivní fondy (1605–1868). Praha, Archivní správa MV, s. 352, obr. příloha + 3 mapy.
- PELANT, J. (1995): Plzeň sídlem krajského úřadu 1751–1868. Západočeský historický sborník, Plzeň – 700 let krajské metropole. Západočeské muzeum v Plzni, Plzeň, s. 15–42.
- PEROUTKA, F. (2003): Budování státu 1–2 a 3–4. Academia, Praha, 4. vyd., 867 a 961 s. Reforma veřejné správy. Ministerstvo vnitra České republiky, www.mvcr.cz.
- RIEGER, B. (1889): Zřízení krajské v Čechách. Část I – historický vývoj do roku 1740. Praha.
- ROUBÍK, F. (1938): Ke vzniku správního rozdělení Čech z roku 1850. Sbirka Archivu ministerstva vnitra, XI, Praha, 1 mapová příl.
- ROUBÍK, F. (1939): Vývoj správního rozdělení Čech v letech 1850–1868. Sbirka Archivu ministerstva vnitra, XII, Praha.
- Územně správní vývoj státnictví a společenských institucí a organizací na Moravě a ve Slezsku v letech 1848–1960. Ostrava 1966.

Mgr. Tomáš Burda

Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Albertov 6, 128 43 Praha 2; e-mail: tomas.burda@post.cz.